

РОЗВИТОК ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Проаналізовано праці британських і вітчизняних дослідників, які свідчать, що розвиток освіти дорослих пройшов кілька етапів. Описано періодизацію основних етапів розвитку освіти дорослих в Англії, представлено С. Коваленко на основі певних критеріїв та дослідницею О. Топорковою, що пропонує свою періодизацію основних етапів розвитку освіти дорослих у Великій Британії.

На основі праць попередніх дослідників створено узагальнену схему еволюції розвитку освітньої системи дорослого населення Великої Британії. Виділено 10 етапів розвитку освітньої системи дорослих Великої Британії.

Ключові слова: розвиток освіти дорослих, Велика Британія, етапи розвитку, освітня система, періодизація.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Характеризуючи наукову картину світу (НКС) як особливу форму теоретичного знання, академік Н. Ничкало зосереджує увагу на 3 етапах її розвитку: дисциплінарної науки, дисциплінарно-організованої науки та сучасної НКС [1, с. 8]. Розвиток наукової думки свідчить, що кожна історична епоха, кожне століття давало нам нові знання, нове бачення проблем навчання і виховання [1, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці британських і вітчизняних дослідників (С. Коваленко, О. Топоркова, К. Тітмус, П. Джарвіс, Т. Келлі та ін.) свідчать, що розвиток освіти дорослих пройшов кілька етапів.

Дослідниця С. Коваленко [2] на основі певних критеріїв (масовість освіти дорослих, її суспільний характер, наявність нових форм – інституційних та позаінституційних, етапів соціально-економічного розвитку держави) представила таку періодизацію основних етапів розвитку освіти дорослих в Англії:

– Етап стихійного розвитку освіти дорослих (кінець VI – XV ст.), який виник у результаті християнізації англосаксів, що мало значний вплив на доросле населення, адже церква тривалий час слугувала могутнім соціальним інститутом освіти: вміння читати стали доступними для широких кіл суспільства від багатих до бідних (з'являються рукописні, а згодом і друковані книги, бібліотеки).

– Просвітницький етап розвитку освіти дорослих (XVI ст. – перша половина XVIII ст.) характеризується піднесенням природничих наук, розвитку математики, астрономії, географії, що було зумовлено потребами виробництва, торгівлі, мореплавства, розмахом підприємницької діяльності. В Англії зароджується світська форма освіти дорослих.

– Освіта дорослих у період промислової революції (кінець XVIII ст. – друга половина XIX ст.). У цей період створюються різні форми підвищення освітнього рівня дорослого населення: недільні школи, товариства (літературні, наукові), клуби, соціально-політичні рухи (рух інститутів механіків, рух оденістів), відкривається коледж для робітників, школи для дорослих.

– Етап становлення університетської освіти дорослих (кінець XIX ст. – 1917 р.) характеризується рухом за розширення університетської освіти, що зруйнував погляд на характер вищої освіти як винятково елітної; впровадженням класно-тьюторської системи навчання; відкриттям місцевих коледжів, курсів розширеної університетської освіти, університетських осель.

– Етап одержавлення освіти дорослих (1917 р. – початок XXI ст.) характеризується тим, що у 1917 році освіта дорослих стала об'єктом пильної уваги центрального уряду, за цей період організувалися спеціальні відділення освіти дорослих в університетах (extra-mural department), вечірні інститути, орієнтовані на поєднання соціальної і просвітницької роботи серед молоді та дорослих; створювалися сільські інститути та коледжі-інтернати у важкодоступних регіонах країни; впроваджувалися нові форми навчання робітників; одноденні школи (one-day school), школи вихідного дня (week-end school), курси в літніх школах, заводські курси (factory courses), курси вільного дня (day-release courses), виникли короткострокові коледжі інтернатного типу (short-term residential colleges). Тенденцією розвитку освіти дорослих у цей період стає реалізація концепції «освіта упродовж усього життя» [3, с. 14–42].

Дослідниця О. Топоркова [4] представила таку періодизацію основних етапів розвитку освіти дорослих у Великій Британії:

– Підготовчий етап (XVIII ст. 1798 р. – перша половина XIX ст. : 1853 р.) характеризується тим, що були закладені передумови розвитку додаткової освіти дорослих у Великій Британії: у 1854 р. засновано Лондонський коледж для робітників, у Ноттінгемі у 1798 р. відкрито першу школу для дорослих, проводилась робота недільних шкіл для дорослих, підготовка кваліфікованих робітників для економіки, що розвивалась, технічні інститути ставили завданням навчання дорослих ремеслам.

– Зародження додаткової освіти дорослих у Великій Британії у другій половині XIX ст., коли почала розвиватися гуманітарна і професійна освіта як два напрями додаткової освіти дорослих; в університетах розвивається заочна освіта для дорослих, створюються добровільні організації, асоціації, формуються вечірні центри гуманітарних наук, з метою сприяння одержання вищої освіти робочими (1754-1901 рр.).

– Етап пріоритетного розвитку додаткової гуманітарної освіти дорослих (1902 – 1943 рр.), характерними особливостями якого є таке: пріоритетний розвиток гуманітарної освіти дорослих; зростання ролі університетів у питаннях забезпечення додаткової освіти дорослих, головним чином, гуманітарної; посилення ролі добровільних організацій у питаннях стимулювання освітньої потреби у дорослих та організацій курсів гуманітарної освіти разом з університетами.

– Етап зміни пріоритетів у забезпеченні додаткової освіти дорослих у Великій Британії (1944-1980 рр.), головними тенденціями якого дослідниця визначила такі: зменшення значення додаткової гуманітарної освіти дорослих і посилення розвитку додаткової професійної освіти дорослих; зростання ролі місцевих органів влади в питанні забезпечення додаткової освіти дорослих; все більша централізація управління додатковою освітою дорослих.

– Сучасний етап інтенсивного розвитку різних форм додаткової освіти дорослих у Великій Британії (1981 рік – наш час) має такі особливості: збільшення програм додаткової професійної освіти; менш значущою стає роль місцевих органів влади в питаннях освіти дорослих і більшої ваги набирають університети та коледжі подальшої вищої освіти, збільшується роль асоціації, що координує діяльність університетів і коледжів як основних провайдерів додаткової освіти дорослих у Великій Британії; посилюється централізація управління додаткової освіти; розвиток нових напрямів додаткової освіти дорослих: передпенсійна освіта, освіта людей «третього» й «четвертого» віку; розширення форм одержання додаткової освіти дорослих (формальних, неформальних, позаінституційних) та розвиток нових форм навчання (відкритого, гнучкого, дистанційного); збільшення наукових досліджень у цій галузі [4].

Як видно із зазначеного, освіта дорослих у Великій Британії має глибоке коріння. С. Коваленко [2] зазначає, що освіта дорослих з'явилася вже в кінці VI ст. Відомий британський учений з історії освіти дорослих К. Тітмус [5, с. 16] також засвідчує, що робота з освіти дорослих у Великій Британії проводилася ще в середині століття. Деякі вчені-компаративісти пов'язують початок освіти дорослих із промисловою революцією XVIII ст. [6; 7].

Британські вчені П. Джарвіс [8] та ін, дослідниця О. Топоркова [4] вважають, що історія освіти дорослих має початок із середини XIX ст. Отже, немає єдиної думки про початок освіти дорослих у Великій Британії. Але, хоч деякі вчені і вважають, що історія освіти дорослих починається з середини XIX ст., а інші пов'язують цей початок із промисловою революцією XVIII ст., корені початку освіти дорослих сягають у далеке минуле.

Мета роботи – розглянути періодизацію розвитку освіти дорослих у Великій Британії, виділити етапи розвитку освітньої системи дорослих Великої Британії.

Завдання дослідження

1. Вивчити філософські, педагогічні, соціальні, економічні підходи до дослідження проблем освіти дорослих у контексті неперервної освіти.

2. Теоретично обґрунтувати періодизацію становлення і розвитку освіти дорослих у Великій Британії.

3. Виділити етапи розвитку освітньої системи дорослих Великої Британії.

Виклад основного матеріалу дослідження

Використовуючи праці попередніх дослідників, ми вирішили створити умовну схему (узагальнену) еволюції розвитку освітньої системи дорослого населення Великої Британії. Така освітня система представлена в табл. 1, в якій визначено: етапи, періоди, особливості системи освіти дорослих за періодами та етапами.

Виділені нами етапи розвитку освітньої системи дорослих Великої Британії показують, що освіта у Великій Британії не ізольована від суспільства, а також перебуває під впливом трансформацій, які забезпечують його розвиток.

**Еволюція розвитку освітньої системи дорослих
Великої Британії**

№ з/п	Етапи	Періоди	Особливості системи освіти дорослих за періодами та етапами
1	Набування рис процесу навчання дорослого населення у Великій Британії	Кінець VI ст. – початок IX ст.	Саме в цей період у кінці VI ст. н. е. навчання дорослих у Великій Британії почало набувати рис масового процесу в результаті християнізації англосаксів.
2	Підвищення загальної грамотності населення	Кінець IX ст. – XV ст.	Підвищення грамотності населення Великої Британії відбувалося за рахунок: підтримання розвитку освіти дорослих церквою та лоллардами; відкриття лоллардських шкіл, публічних бібліотек, запровадження книгодрукування.
3	Освіта дорослих у період зародження робочого класу	XVI ст. – перша половина XVIII ст.	Цей період характеризується запровадженням світської форми освіти дорослих в умовах піднесення природничих наук, розвитком математики, астрономії, географії, що зумовлено потребами підприємницької діяльності, виробництва, торгівлі, мореплавства. Для робочих створюються благодійні школи, в яких вони навчаються вранці або ввечері.
4	Форми освіти для дорослих у період промислової революції Великої Британії	Друга половина XVIII ст. – початок XIX ст.	У період промислової революції ідея загальної освіти розглядається як необхідна складова прогресивного розвитку суспільства, зароджуються різноманітні форми просвіти: недільні школи, «Недільне товариство», школи для дорослих, які підвищували освіту робітників, адже в цей період виникають численні фабрики, заводи, розвивається текстильна промисловість, для роботи на яких потрібні були освічені працівники.
5	Університетський рух за організацію додаткової освіти дорослих	Друга половина XIX ст. – початок XX ст.	У зв'язку з виникненням університетського руху освіта дорослих набуває значного розвитку в різних формах: заочних курсів, відділень заочного навчання, місцевих коледжів, добровільних організацій, університетських осель, розвитку гуманітарної освіти; значну роль у розвитку додаткової освіти дорослих відіграють численні нормативні документи, фінансова підтримка місцевих органів влади та центрального уряду.
6	Освіта дорослих у період другої світової війни	1939 – 1945 рр.	У цей період освіта дорослих у Великій Британії набула таких змін: уповільнилася; змінився якісний склад студентів; освіта дорослих набула назву «подальша освіта» (further education), для якої запроваджувалися денна, заочна і вечірня форми навчання для осіб старших 18 років.
7	Зміна пріоритетів у системі додаткової освіти дорослих	Друга половина 40-х – 60 роки XX ст.	У зв'язку із змінами в економіці в системі додаткової освіти дорослих відбувається зміна пріоритетів: держава збільшує фінансування на розвиток освіти дорослих; збільшується кількість різних форм навчальних закладів і кількість дорослих студентів у них. Відмічається посилення розвитку професійної і зниження гуманітарної освіти.

№ з/п	Етапи	Періоди	Особливості системи освіти дорослих за періодами та етапами
8	Посилення освіти дорослих у період інформаційної революції	70-ті роки XX ст.	Розвиток системи освіти дорослих відбувається на державному рівні: видаються нормативні матеріали, розширюється мережа навчальних закладів, покращується фінансування системи професійної освіти дорослих. Посилюється наукова робота: розробка концепції з освіти дорослих, рекомендації на допомогу андрагогам-учителям, видаються солідні праці. Освітня політика дорослого населення визначається потребами економіки країни.
9	Державна політика Великої Британії в галузі освіти дорослих	80-90 роки XX ст.	У 80-90 роках XX ст. уряд видав низку нормативних документів, здійснив реформування освіти з метою підвищення рівня знань в освіті дорослих, збільшення міжнародної конкурентоспроможності в економіці. Визначено розширення можливостей для професійного навчання дорослого населення; удосконалені й набули вищого статусу програми освіти дорослих; посилена роль університетів і коледжів подальшої освіти в освіті дорослого населення.
10	Розвиток напрямів освіти дорослого населення на початку XXI ст.	Початок XXI ст.	На початку XXI століття у Великій Британії розвиваються різні форми освіти дорослих: формальна та неформальна освіта, а також і інформальна та інцидентальна освіта; відбувається розширення вікових меж дорослої освіти. З'являються напрями: передпенсійна освіта та пенсійна освіта людей третього і четвертого віку. Поєднуються формальні і неформальні періоди освіти з метою реалізації принципу неперервності в освіті.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проаналізовано праці британських і вітчизняних дослідників (С. Коваленко, О. Топоркова, К. Тітмус, П. Джарвіс, Т. Келлі та ін.), які свідчать, що розвиток освіти дорослих пройшов кілька етапів. Описано періодизацію основних етапів розвитку освіти дорослих в Англії, що представила дослідниця С. Коваленко на основі певних критеріїв (масовість освіти дорослих, її суспільний характер, наявність нових форм – інституційних та позаінституційних, етапів соціально-економічного розвитку держави): етап стихійного розвитку освіти дорослих (кінець VI – XV ст.), просвітницький етап розвитку освіти дорослих (XVI ст. – перша половина XVIII ст.), освіта дорослих у період промислової революції (кінець XVIII ст. – друга половина XIX ст.), етап становлення університетської освіти дорослих (кінець XIX ст. – 1917 р.), етап одержавлення освіти дорослих (1917 р. – початок XXI ст.) та дослідниця О. Топоркова, що пропонує свою періодизацію основних етапів розвитку освіти дорослих у Великій Британії: підготовчий етап (XVIII ст. 1798 р. – перша половина XIX ст. : 1853 р.), зародження додаткової освіти дорослих у Великій Британії у другій половині XIX ст., етап пріоритетного розвитку додаткової гуманітарної освіти дорослих (1902 – 1943 рр.), етап зміни пріоритетів у забезпеченні додаткової освіти дорослих у Великій Британії (1944-1980 рр.), сучасний етап інтенсивного розвитку різних форм додаткової освіти дорослих у Великій Британії (1981 рік – наш час).

Використовуючи праці попередніх дослідників, ми вирішили створити умовну схему (узагальнену) еволюції розвитку освітньої системи дорослого населення Великої Британії. Така освітня система представлена в таблиці, у якій визначено: етапи, періоди, особливості системи освіти дорослих за періодами та етапами.

Нами виділено 10 етапів розвитку освітньої системи дорослих Великої Британії. З'ясовано, що освіта у Великій Британії не ізольована від суспільства і перебуває під впливом усіх трансформацій, які характеризують його розвиток.

Використані джерела

1. Ничкало Н. Г. Порівняльна професійна педагогіка як галузь педагогічного знання / Н. Г. Ничкало // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – № 1. – с. 6–8.
2. Коваленко С. М. Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (Остання чверть ХХ–початок ХХІ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. М. Коваленко. – Житомир, 2005. – 213 с.
3. Legge, D. (1982) *The Education of Adults in Britain*, Open University Press, 1982. – 244 p. – P. 14–42.
4. Топоркова О. В. Развитие дополнительного образования взрослых в Великобритании : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Топоркова Ольга Викторовна. – Волгоград, 2007. – 237 с.
5. Titmus C. *Strategies for adults education: practices in Western Europe*. – Milton Keynes: The Open University Press. – 1981. – 239 p.
6. Андреева Г. А. Теория и практика педагогического образования в Англии (60–80-е гг.) : дис. ... канд. пед. наук / Г. А. Андреева. – М., 1977. – 185 с.
7. Салимова К. И. Проблема трудового воспитания в английской педагогике – 1870–1970 гг. : Автореф. дис. ... д-ра пед. наук / К. И. Салимова. – М., 1971. – 46 с.
8. Jarvis Peter. *An international dictionary of adult and continuing education*. – London ; New York : Routledge, 1990. – V. I. – 372 p.

Oros I.

DEVELOPMENT OF ADULT EDUCATION IN THE GREAT BRITAIN

The works of British and domestic researchers (С. Kovalenko, O. Toporkova, K. Titmus, P. Jarvis, T. Kelly, etc.) are analysed, which testify that the development of adult education has been several stages. It has been described the periodization of the main stages of the development of adult education in England, presented by the researcher S. Kovalenko on the basis of certain criteria (the mass education of adults, its social character, the presence of new forms – institutional and non-institutional, stages of socio-economic development of the state): the stage of spontaneous development of adult education (the end of the sixth and fifteenth centuries), the educational stage of the development of adult education (the sixteenth century, the first half of the eighteenth century), the formation of adults during the industrial revolution (the end of the 18th century, the second half of the nineteenth century), the stage of formation University Adult Education (late nineteenth century. – 1917) appropriation adult education stage (1917 – beginning of the XXI century.). Researcher A. Toporkova offered her own periodization of main stages of adult education development in the United Kingdom: the preparatory stage (XVIII century 1798 – the first half of the nineteenth century: 1853), the birth of adult education in the United Kingdom in the second half of the nineteenth century, the stage of priority development of additional humanitarian education of adults (1902–1943) the stage of changing priorities in providing supplementary adult education in the UK (1944–1980), the current stage of intensive development of various forms of adult education in adults in the UK (1981 – to our time).

Using the works of previous researchers, it has been created a conditional scheme (generalized) of the evolution of the educational system of the adult population of Great Britain. This educational system is presented in the table which specifies: stages, periods, peculiarities of the adult education system by periods and stages.

It has been identified 10 stages of development of the adult education system in the UK. Education in the UK is not isolated from society and is under the influence of all the transformations that characterize its development.

Key words: *adult education development, Great Britain, stages of development, educational system, periodization.*

Стаття надійшла до редакції 12.09.2018 р.